ÂŞIK MURAT ÇOBANOĞLU (1940-2005)

Dr. Bayram DURBİLMEZ*

Türkiye'nin tanınmış âşıklarından Murat Çobanoğlu, 26 Mart 2005 Cumartesi günü, 65 yaşında, Ankara'da vefat etti. Sazı eşliğinde doğmaca şiirler söyleyebilen, başka âşıklarla atışma yapabilen, muamma çözebilen, dudak-değmez söyleyebilen, âşık makamlarını bilen ve icra edebilen, hikâye tasnif eden ve anlatan Âşık Murat Çobanoğlu, âşık tarzı kültür geleneklerinin önemli temsilcilerinden biriydi. 1991'den itibaren, Âşık Şeref Taşlıova ile birlikte, "Kültür Bakanlığı Sivas Halk Müziği Korosu" sanatçısı olarak da görev yapmıştı. 20. yüzyıl Türkiye sahası âşıklık geleneğinin önde gelen temsilcilerden Çobanoğlu'nun vefatı üzerine, hayatı ve sanatı hakkında –kısaca- söz etmekte yarar görüyoruz.

Murat Çobanoğlu, 1 Kasım 1940'ta, Kars'ın Kaleiçi mahallesinde doğmuştur. Babası Gülistan Çobanlar, annesi Lâle (Lala) Hanım'dır. Yasemen, Gülseren, Seyfettin, Çimen ve İbrahim'den sonra altıncı çocuk olarak dünyaya gelen Murat'ın kendisinden sonra da Ahmet ve Mehmet adlarında ikiz kardeşleri olmuştur. Büyükbabası Koç köyünden Sâdık Ağa, babaannesi aynı köyden Mine Hanım'dır.

1947'de okumaya başlayan Çobanoğlu, 1952'de ilkokulu bitirmiştir. Uzun bir aradan sonra 1987'de ortaokulu, 1992'de liseyi dışarıdan bitirerek diploma almıştır.

Kars'ın Susuz ilçesine bağlı Kiziroğlu köyünden Şahbender Ağa ile Havva Hanım'ın kızı olan Yıldız Hanım ile 1958'de evlenmiştir. 1961'de Şentürk, 1968'de Nasibe, 1971'de Nesrin, 1980'de Ozan Umut adlı çocukları doğmuştur.

"Soya çekme" suretiyle ve "bade içerek" âşıklığa yönelen Çobanoğlu, "ustaçırak ilişkisi"yle ustalaşmıştır. Babası Gülistan Çobanlar, 19. yüzyılın ünlü âşıklarından Âşık Şenlik'in yetiştirdiği hikâyeci âşıklardandı. İki yıl kadar bir süreyle Âşık Şenlik'in çıraklığını yapan Âşık Gülistan, oğlu Murat'ın ustası olmuştur. Babası ile düğünlere katılmaya başlayan Murat, önceleri usta malı deyişler söylemiş, babasından öğrendiği hikâyeleri anlatmıştır. Saz çalmayı 13-14 yaşlarında iken öğrenmiştir. 1952'de gördüğü bir rüyada bade içmiş, kendi deyişlerini de icra etmeye başlamıştır. 3-17 Ağustos 1992 tarihleri arasında, Kars'taki görüşmelerimizden birinde, bade içişini şöyle anlatmıştı: *"Yaylalara çıkma zamanı gelmişti. Arabalar Kars'ın yakınında olan bir yaylaya gidiyordu.*

* Erciyes Üniv. Fen Edb. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Ben de bunların arasındayım. Yaşım on üçtü. Yolda çok susamıştım. Arabadan inip bir çeşme gözesine koştum. Su içtikten sonra otlara, çiçeklere daldım. Oracıkta uyuyakalmışım. Gözümü açtığımda gece olmuştu. Uyanınca kendimi daha güçlü hissettim. Hafizamda bazı şeylerin yer ettiğini anladım. İşte o zaman nasibim olan âşıklık ilhamı bana verildi. Sabah, yaylada beni bulamayan babam beni aramak için yollara düşer. Başımdan geçenleri dinledikten sonra âşık olacağımı söyleyerek saz aldı. Sazı tutmasını, âşık makamlarını öğretti. İşte âşıklığa böyle başladım." (Ses kaydı Bayram Durbilmez özel arşivindedir). Âşığın rüya motifinin plânı, Umay Günay'ın *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi* adlı eserinde yer almaktadır (Günay, 1986:148-149).

Babası Gülistan'dan başka Şavşatlı Deryâmî, Sarıkamışlı Dursun Cevlânî, Posoflu Müdâmî, Bardızlı Nihânî, Kağızmanlı Cemal Hoca, Arpaçaylı Hâmit İlhâmî, Ardanuçlu Âşık Efkârî de Murat Çobanoğlu'nun yetişmesine katkı sağlamışlardır.

20 yaşına kadar "Devranî" ve "Yananî" mahlaslarını kullanan âşık, Âşık Reyhanî'nin teklifiyle "Çobanoğlu" mahlasını kullanmaya başlamıştır. "Âşık Murat Çobanoğlu", "Murat Çobanoğlu" mahlaslarıyla söylediği şiirleri de vardır.

Âşık tarzı kültür geleneklerini öğrenen Çobanoğlu, 1952'de, Âşık Muharrem'in *"Bilemem/ Ne hikmettir bilemem/ Hem sendedir hem bende/ Bilirim hem bilemem"* sözleriyle sorduğu muammayı; *"Bilemem/ Hikmet Hakk'ın bilemem/ Ölüm senin hem benim/ Ne zamandır bilemem"* sözleriyle çözmüştür (Halıcı 1992:23).

1964'te, "saz şairi" olarak Kars Radyosu'nda programlara çıkmaya başlamıştır. Feyzi Halıcı tarafından 1966'dan itibaren Konya'da yapılan Türkiye Âşıklar Bayramı'nın tamamına katılmış, jüri üyeliği yaptığı 1969-1970 yılları dışındaki yarışmalarda "atışma", "türkü", "hikâyeli türkü", "koçaklama" ve "usta âşıklar" dallarında birincilikler kazanmıştır.

1968'den itibaren çok sayıda plâk ve ses bantları dolduran âşığın, ünü ülke sınırlarını taşmıştır.

1971'de "Çobanoğlu Halk Ozanları Kahvesi"ni kurarak usta âşıkların bir araya gelmesini ve bazı genç âşıkların yetişmesini sağlamıştır. Çırakları; Mürsel Sinan, Hakkı Virânî, Halis Altunbey ve Ârif Tellioğlu'dur. *Kars Halk Ozanları Derneği*'nin de kurucuları arasında yer almıştır.

Şiirlerini sazı eşliğinde icra eden âşık, "âşık makamları" konusunda da ustaydı (16 Şubat 1993'te, Kayseri'deki bir görüşmemizde, 145 âşık makamını bildiğini ve icra ettiğini söylemişti.).

Murat Çobanoğlu, hikâye anlatmakla kalmamış, kendisi de hikâyeler tasnif etmiştir. Üç, yedi, on, yirmi bir ve otuz gün süren hikâyeler anlatmıştır. Tasnif ettiği hikâyeler: *Âdil Şah ile Lâle Sultan, Ahmet ile Mehmet, Âşık Tüccarî, Bayburtlu İrşadî, Cünun Bey ile Dertli Sultan, Deli Kurt, Emri Eraslan, Hamithan ile Melek Sultan, Murat Han ile Peri (Han Sultan), Pervâne ile Hayat Sultan, Saraç İbrahim ile Güneş Sultan (Hallı Dilber)* ve *Yaralı Şahin*'dir. Hikâye repertuarında yer alan diğer hikâyeler: *Aklan ile Peri, Asuman ile Zeycan, Âşık Garip, Emrah ile Selvi, Gül ile Müsenderen, Hasta Hasan, Hüseyin Bey, Kerem ile Aslı, Köroğlu'nun Kolları (İlk Kolu, Aslan Bey Kolu, Bolu Beyi Kolu,*

Cevher Paşa Kolu, Demircioğlu Kolu, Hasan Bey Kolu, Hasan Paşa (Silistre) Kolu, Gürün Kolu, Kiziroğlu Mustafa Bey, Kocabey Kolu, Oltu Kolu, Son Kolu), Melik Şah, Necip ile Telli, Salman Bey ile Turnatel Hanım, Seyfi bin Zülyezen, Şah İsmail ile Gülizar Hanım, Şeyhi Senan, Tahir ile Zühre, Yaralı Mahmut ve *Yusuf ile Zeliha*'dır. *Şenlik- Kılıççı Karşılaşması* ve *Şenlik- Sümmanî Karşılaşması* gibi bazı âşık karşılaşmalarını da hikâyeleriyle birlikte sergilemiştir.

Hakkında *Karslı Âşık Murat Çobanoğlu* (Balcı, 1992) adlı bitirme tezi, *Karslı Âşık Murat Çobanoğlu, Hayatı, Sanatı ve Eserleri* (Durbilmez, 1993) adlı bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.

Karslı Âşık Murat Çobanoğlu, Hayatı, Sanatı ve Eserleri adlı yüksek lisans tezinde, Murat Çobanoğlu'na âit 85 semaî, 18 varsağı, 112 koşma, 79 türkü, 24 destan ve 26 divanî olmak üzere toplam 344 şiir tespit edilmiştir. Şiirler a) Semaîler, b) Varsağılar, c) Koşmalar, ç) Türküler, d) Destanlar, e) Divanîler başlıkları altında tasnif edilmiş, her şiirin ilk dörtlüğünün son mısrasının kafiyesi esas alınarak alfabetik sıralama yapılmıştır. Çobanoğlu'nun değişik âşıklarla farklı zamanlarda yaptığı karşılaşmalardan tespit edilen 88 atışma metni "Karşılaşmaları" kısmında verilmiştir. Karşılaşmaları a) İkili Karşılaşmalar, b) Üçlü Karşılaşmalar, c) Dörtlü Karşılaşmalar, ç) Altılı Karşılaşmalar başlıkları altında tasnif edilmiş; metinler âşıkların mahlâsları göz önünde bulundurularak alfabetik olarak sıralanmıştır. "İkili Karşılaşmalar" başlığı altında, Çobanoğlu'nun Rüstem Alyansoğlu (6 karşılaşma), Efkârî, Nurî Çırağî (1 karşılaşma), Çoban Kızı (1 karşılaşma), Deryamî (1 karşılaşma), Mevlüt İhsanî (3 karşılaşma), İlhamî (14 karşılaşma), Müdamî (1 karşılaşma), Reyhanî (11 karşılaşma), Şeref Taşlıova (29 karşılaşma) ve Ümmanî (1 karşılaşma) ile yaptığı toplam 77 karşılaşma metni verilmiştir. "Üçlü Karşılaşmalar" başlığı altında, Çobanoğlu'nun biri Rüstem Alyansoğlu-Yaşar Reyhanî, ikisi Şeref Taşlıova-Deryamî, ikisi Şeref Taşlıova- İlhamî Demir, biri Şeref Taşlıova-Nuri Şahinoğlu ile yaptığı karşılaşma olmak üzere altı karşılaşma metnine yer verilmiştir. "Dörtlü Karşılaşmalar" başlığı altında, Çobanoğlu'nun ikisi İlhamî Demir-Ali Elvanî, Şeref Taşlıova, biri Şeref Taşlıova-Yaşar Reyhanî-Rüstem Alyansoğlu ile yaptıkları üç karşılaşma metni sunulmuştur. "Altılı Karşılaşmalar" başlığı altında ise iki karşılaşma tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Rüstem Alyansoğlu-Yaşar Reyhanî-Şeref Taşlıova-Gül Ahmet-İlhamî Demir, ikincisi İlhamî Demir-Şeref Taşlıova-Yaşar Reyhanî- Davut Sularî- Rüstem Alyansoğlu ile yapılan karşılaşma metnidir. Hikâyecilik geleneği içinde de önemli bir yeri olan Çobanoğlu'nun anlattığı ustamalı hikâyelere "Necip ile Telli", tasnif ettiği hikâyelere "Hamit Han ile Melek Sultan", "Ahmet ile Mehmet", "Cünûn ile Dertli Sultan" başlıklı hikâyeleri örnek olarak verilmiştir (Durbilmez, 1993).

"Saraç İbrahim ile Güneş Sultan" adlı hikâyesinin bir çeşitlenmesi İbrahim Balcı'nın tezinde yer almış (Balcı, 1992), bir çeşitlenmesi de Bayram Durbilmez tarafından incelenerek yayımlanmıştır (Durbilmez, 1997: 17-32) *Âşık Murat Çobanoğlu, Hayatı, Sanatı, Şiirleri ve Karşılaşmaları* (Durbilmez, 1998) adıyla hazırlanan kitap henüz yayımlanmamıştır.

"Olur" redifli "divânî"si ile yazımıza

son verirken, Tanrıdan rahmet, yakınlarına ve sevenlerine başsağlığı diliyoruz.

"Her ne yaparsan yap sabur et derman olur
Kuldan kula çare yoktur yardımcı Rahman olur
Benlik etme bu dünyada gelenler göçmededir
Bu gün gördüğün bir geda yarın da sultan olur

Bir kulak ver hey efendim gizli olan sırrına
Bu gün ömrün geçti amma umut var mı yarına
El kiridir gelir gider sen aldanma varına
Kimlere kalmış bu âlem bir gün de viran olur

Çobanoğlu feryad ile ne düşmüşsün bu hâle
Dört tane misafir gelir seni götürür yola
Gücün yeter diye dostum değme bir mazlum kula
Altundan sarayın olsa sonu kabristan olur" (Durbilmez, 1993: 276)

KAYNAKLAR

Balcı, İbrahim, 1992. *Karslı Âşık Murat Çobanoğlu*, Yayımlanmamış bitirme tezi: Erzurum.

Durbilmez, Bayram, 1993. *Karslı Âşık Murat Çobanoğlu, Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kayseri.

Durbilmez, Bayram, 1997. "Karslı Âşık Murat Çobanoğlu'nun Saraç İbrahim ile Güneş Sultan Hikâyesi", *Erciyes*, S.235, (Temmuz), Kayseri.

Durbilmez, Bayram, 1998. *Âşık Murat Çobanoğlu, Hayatı, Sanatı, Şiirleri ve Karşılaşmaları*, Yayımlanmamış kitap, Erzurum.

Günay, Umay, 1986. *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, AKM yay.: Ankara.

Hahcı, Feyzi, 1992. *Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şâirleri- Güldeste*, AKM yay.: Ankara.

Murat Çobanoğlu, Ozan Umut Çobanoğlu, Bayram Durbilmez, Şeref.Taşlıova (Kars)

Hacı Karakılçık, Dr Bayram Durbilmez, Şeref.Taşlıova, Prof. Dr Ali Berat Alptekin, Murat Çobanoğlu, Yard. Doç. Dr. Bekir Sami Özsoy ve rektör Prof. Dr. Eyüp ispir (Elazığ)

Murat Çobanoğlu Dr Bayram Durbilmez, Yard. Doç. Dr. Bekir Sami Özsoy, Prof. Dr Ali Berat Alptekin, Şeref.Taşlıova, (Elazığ)